

Утвърдил: .....

Декан

Дата .....

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет: **Философски**

Специалност: (код и наименование)

Ф	Ф	С	0	4	0	1	1	3
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Социология

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина:

И	3	1	5
---	---	---	---

СОЦИОЛОГИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Преподавател: **Проф. П. Бояджиева**

Учебна заетост	Форма	Хорариум
Аудиторна заетост	Лекции	30
	Семинарни упражнения	30
Обща аудиторна заетост		60
Извънаудиторна заетост	Доклад/Презентация	10
	Научно есе	20
	Курсов учебен проект	10
	Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	50
Обща извънаудиторна заетост		90
ОБЩА ЗАЕТОСТ		150
Кредити аудиторна заетост		2
Кредити извънаудиторна заетост		3
ОБЩО ЕКСТ		5

№	Формиране на оценката по дисциплината	% от оценката
1.	Участие в тематични дискусии в часовете	10%
2.	Тестова проверка	30%
3.	Решаване на казуси	40%
4.	Изпит	20%

Критерии на оценяване	
За оценка „Отличен“	Студентът демонстрира в социологическо разсъждение, тест и дискусии: а) умения за самостоятелно формулиране и разработка на социологически проблеми в сферата на образованието, като развива и аргументира смислово ясни тези, използвайки ключови понятия от социология на образованието и емпирични данни от различни източници; б) способности за самостоятелна критическа оценка на основни социологически теории за образованието и за разкриване на взаимовръзки между различни понятия; в) ясен и прецизен стил на изразяване.
За оценка „Много добър“	Студентът демонстрира в социологическо разсъждение и тест умения за

	формулиране и разработка на социологически проблеми в сферата на образованието, като развива и аргументира тези, използвайки ключови понятия от социология на образованието и емпирични данни от различни източници.
За оценка „Добър“	Студентът показва в социологическо разсъждение и тест умения за систематизирано изложение на различни литературни източници, както и познаване на основните понятия и теории в социологията на образованието.
За оценка „Среден“	Студентът демонстрира в тест познаване на най-важните понятия и теории в социологията на образованието.

Анотация на учебната дисциплина:

Предлаганият курс има за задача да проблематизира основни теории и понятия, чрез които се анализират взаимовръзките: “образование - общество” и “образование - личност”. Целта е да се разкрият и дискутират в социологическа перспектива специфичните “лица” на образованието и различните образователни светове: 1) “старата” и “новата” социология на образованието; 2) модернизирателната роля на образованието; 3) теориите за образованието като фактор за икономическа репродукция, 4) теориите за образованието като фактор за културна репродукция; 5) теориите за образованието като част от „държавния апарат”, 6) теориите за съпротивата; 7) “скритата” и официалната учебни програми; 8) равенството на образователните възможности и кумулативният характер на образователните предимства, 9) егалитаризмът и елитизмът в образованието; 10) “обществото без училище” и ученето през целия живот.

По-конкретните цели на курса са:

- да запознае студентите с най-важните понятия и съвременни теории в социологията на образованието;
- да формира способности за самостоятелна критическа оценка на основни социологически теории за образованието;
- да съдейства за развитието на умения за самостоятелно формулиране и разработка на социологически проблеми в областта на образованието.

Предварителни изисквания:

Познание за основни социологически парадигми и понятия.

Очаквани резултати:

Успешно завършилият курса студенти:

1) *знаят*:

- най-важните понятия в социологията на образованието;
- основни проблеми, свързани с образованието, които са обект на социологическо изследване;
- основните социологически парадигми за образованието;
- основните източници и методи за набиране на информация за социологически изследвания на образованието;

2) *могат*:

- да направят критическа оценка на основните социологически теории за образованието;
- да използват социологически понятия за анализ на проблеми на образованието (включително и на актуални проблеми на българското образование);
- писмено да демонстрират способности за самостоятелна разработка на социологически проблем от сферата на образованието.

Учебно съдържание

№	Тема: лекции	Хорариум
1.	Уводна лекция: Скритите лица на образованието	1 час

	Какво не е социологията на образованието? Социологията на образованието като изследване на училището “без униформа”. Общ поглед върху развитието на социологията на образованието. “Изчезващият” предмет на социологията на образованието в тоталитарното общество.	
2.	Традиционната и “новата” социология на образованието Традиционната социология на образованието: теоретична и методологическа ориентации, основна проблематика, отношение към социалната практика. Новостта на “новата” социология на образованието: социологията на образованието като социология на образователното знание. Полипарадигмалният характер на социологията на образованието. Социология на образованието и социология на знанието. Историческа социология на образованието	2 часа
3.	Е. Дюркем: социологията на образованието и развитието на общосоциологическата теория Социални цели и социална детерминираност на образованието. Образование и социализация. Образование и социална адаптация. Морално образование и социален консенсус. Интелектуално образование, интелектуални способности и интелектуален стил.	2 часа
4.	Образованието като социална реалност Образование и общество: изследването на обществото като изследване на господстващите образователни идеи и утвърдените образователни институции. Социална конструираност на образователните практики и на образователните светове. Полидетерминираност на образователното развитие. Образованието в историческа и сравнителна перспектива. Обществен и личностен смисъл на образованието. Социокултурна детерминираност на обществената и индивидуалната ценност на образованието. Образователна институция и образователна система. Преоткриването на институционалния подход в социологията на образованието.	2 часа
5.	Функции на образованието Познавателна функция: образователни знания и научно знание; знание и информация. Знанието като “притежание, имущество” (Е.Фром) и знаенето като личностно мотивиран процес. Типология на образователните знания. Високостатусно и нискостатусно образователно знание. Познавателната функция на различните образователни институции. Образование и личностно формиране: социализация, развитие и реализация на личността. Образованието - възпитателна и/или личностно формираща институция? Образованието и формирането на “Аз” концепция на личността - “съзряване без зрелост”. Ценности в различните образователни институции - съгласуваност и/или противоречие. Селективна функция на образованието. Образователна селекция и личностно формиране. Теорията за етиктирането.	2 часа
6.	Образование и обществено развитие. Образование и обществена модернизация Теории за обществената модернизация и за ролята на образованието в нея. Образованието като фактор за обществено развитие и за формиране на структурата на модерната личност. “Препоръчителна и съревнователна мобилност. Образование и господстваща норма на мобилност. “Символна” и функционална ценност на образованието.	2 часа
7.	Образованието и възпроизводството на обществения ред. Кореспондентската теория на Боулс и Гинтис Понятие за репродукция. Основни насоки на репродуктивната роля на образованието. Образование и икономическа репродукция. Кореспондентската теория на Боулс и Гинтис: училищният живот като отражение на общественото разделение на труда и класовите отношения. Критична оценка на теорията.	1 час
8	“Скритата” учебна програма Официална и “скрита” учебни програми. Подходи към “скритата” учебна програма: традиционен, либерален, радикален. А. Тофлър, И. Илич, Парсънс:	2 часа

	“уроците” на “скритата” учебна програма. Скуката и страхът като “училищни уроци”. Положителните “уроци” на “скритата” учебна програма. “Скрита” учебна програма, социални ценности, социален контрол. “Скритата” учебна програма на съвременното българско училище.	
9.	Образование и културна репродукция: П. Бурдийо Основни понятия в социологическата теория на П. Бурдийо. Поле и хабитус. Култура и културен капитал. Символна власт и символно насилие. Училището като относително автономна символна институция. Основни понятия в социологическия анализ на образованието: педагогическо действие, педагогическа власт, педагогическа работа, училищна власт, училищна работа, образователна система. Евристични възможности и критична оценка на теорията на П. Бурдийо.	4 часа
10.	Образованието и репродуктивната роля на държавата Държавата - неутрална административна структура или идеологически обременена и класово детерминирана институция? Държава и образование. Училищата като част от държавния апарат. Форми на държавна намеса в образованието. Критична оценка на възгледа за репродуктивната роля на образованието като част от държавния апарат. Държава и реформи в образованието.	2 часа
11.	Теориите за съпротивата Относителната автономност на образователните институции. Субектите на училищния живот като активни актьори. Отклоняващо се поведение и опозиционно поведение. Училищна съпротива (конфликт) и социална съпротива (конфликт). Форми на съпротива в училищата. Критична оценка на теориите за съпротивата.	2 часа
13.	Равенството на образователните възможности: идеал и обществена практика Етапи в развитието на концепцията за равенството на образователните възможности. Равенство на образователните възможности и равенство на образователните резултати. Равенството в образованието - контрааргументи. Егалитаризъм и елитизъм в образованието. Масово образование и академични стандарти. Масово образование и “излишно” образование. Масовизиране и демократизиране на образованието.	2 часа
14.	Специфика на университетската институция Възникване на университета като социална институция: университетът и основните социални структури на западноевропейското средновековно общество. Университетът “в опозиция” на средновековния свят. Университетът като образователна институция: университетът и “Ренесансът” на XII век. Първите университети: университетът като общност.	2 часа
15.	Модели и принципи на изграждане на университетската институция Университетът в системата на институтите за висше образование. Същност и оправдание на университетската автономия и на академичната свобода. Социални параметри на практическата реализация на университетската автономия и на академичната свобода. Университетът в тоталитарната държава. Модерният университет - разпадаща се “кула от слонова кост”? “Опасностите” на автономията. Съвременното научно развитие и проблематизирането на академичната свобода. Академичната свобода като социална отговорност.	2 часа
16.	Съвременни образователни проекти Критика на модерността и критика на училището. Общество без училище? Глобализация, европеизация и образование. Теоретични основания и социална обусловеност на ученето през целия живот. Етапи в развитието на концепцията за учене през целия живот. Функции и форми на ученето през целия живот. Ученето през целия живот - радикална промяна в процеса на обучение. Учене през целия живот и социални ценности. Нови университетски модели – визуалният университет, предприемаческият университет.	2 часа

		Общо:	30 часа
	Б. Упражнения:		
1.	Може ли образованието да бъде излишно? Обществен и личностен смисъл на образованието Дискусия върху идеите за ограничаване на средното образование в България от края на 19-ти век и 30-те години на 20-ти век. Анализ на съвременната ситуация на масовизиране на висшето образование у нас.	2 часа	
2.	Източници на емпирична информация при социологическото изследване на образованието. Предимства и ограничения на статистическата информация. Изследване на образованието чрез количествени методи. Международни сравнителни изследвания.	2 часа	
3.	Социологически портрет на моя клас – въвеждане на основни променливи и взаимовръзки при социологическото изследване на образованието	2 часа	
4.	Социологически подходи към образованието Сравнителен анализ на подходите към образованието на Е. Дюркем и М. Вебер. Социално действие, социален смисъл, образование. Обучението като ценностно-неутрална дейност. Власт, авторитет и бюрокрация в образованието. Социално-исторически форми на образоваността. Обучението - личностно-ангажиран или свободен от ценности процес? Дискусия върху статията на М. Вебер: “Науката като призвание”.	2 часа	
5.	Традиционната и “новата” социология на образованието Сравнителен анализ на подходите при анализа на образованието в статиите на Т. Парсънс: “Училищният клас като социална система” и на Н. Кеди: “Образованието като социална конструкция”.	2 часа	
6.	Социологически подходи при изследване на училищната дисциплина: Е. Дюркем и М. Фуко. Моралният смисъл на училищната дисциплина. Училището като дисциплинираща институция.	4 часа	
7.	Социологически анализ на нормативни актове: Закон за училищното и предучилищното образование; закони и наредби, свързани с образованието, от различни исторически периоди от развитието на България.	2 часа	
8.	Качествени методи за социологическо изследване на образованието. Атефактичен анализ на ученически бележници от различни исторически периоди.	2 часа	
9.	Образование, културен капитал и културна репродукция Дискусия върху книгата на П. Бурдийо и Ж. Пасерон “Репродукция в образованието, обществото и културата”.	2 часа	
10.	Образователна селекция и социален контрол: изпитът Селекцията в различните образователни институти. Образователни механизми за селекция. Изпитът: гледните точки на М. Вебер, Т.Парсънс, П. Бурдийо и М. Фуко. Образователната селекция - академична или социална? Образователните предимства - академично обосновани и/или социално детерминирани? Кумулативният характер на образователните предимства.	2 часа	
11.	Образователни светове. Образованието като всекидневие: символи и ритуали Светът на училището и неговото конструиране. Училищни ритуали и символи. Ученическата униформа. Университетската символика като самостоятелна реалност: смислово оправдание и единство. Основни университетски символи и ритуали. Функции на университетската символика в и за университетската общност.	2 часа	
12.	Академична свобода и университетската автономия	2 часа	

	Дискусия върху: Шлайермахер - “Случайни мисли за университетите в немски смисъл”, Фихте - “За единствено възможното нарушаване на академичната свобода”, Ясперс - “Идеята за университета”. Университетската Касталия: “опасностите” на автономията. Академичната свобода и университетската автономия в българските висши училища в периода на комунистическия режим и след 1989 г.	
13.	Образованието като обществен проблем: университетските кризи Дискусия върху документи от историята на Софийския университет от периодите на университетски кризи през 1907г., 1922-1923г., през първите години след 1944 г., както и след 1989 г. Съществува ли корупция в съвременното българско висше образование?	3 часа
14.	Образователна и социална промяна Понятие за образователна промяна и за образователна реформа. Образователна промяна и социална промяна - посоки на детерминиране. Образователни, икономически и политически промени. Социалният смисъл на образователните промени. Образователните промени като отдушник на социално напрежение. Дискусия върху основни проблеми в развитието на образованието в България след “нежната” революция от 1989 г. през призмата на теории и понятия от социология на образованието.	3 часа

Конспект за изпит

№	Въпрос
1.	Традиционна и “нова” социология на образованието
2.	Приносът на Е. Дюркем за развитието на социологията на образованието
3.	Социологическо понятие за образование: образованието като институция
4.	Образование и обществена модернизация
5.	Образование и икономическа репродукция
6.	“Скритата” учебна програма
7.	Образование и културна репродукция: П. Бурдийо
8.	Теории за съпротивата
9.	Специфика на университета като институция
10.	Социологическо понятие за ученето през целия живот
11.	Образователна промяна и образователна реформа

Библиография

Основна:

- (анти)Образование/(анти)Корупция (2005). София., изд. Изток-Запад,
Бояджиева, П. (2012). Висше образование и рейтингова система на висшите училища в България: състояние, проблеми и перспективи. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy* 6 (1), 5-88.
Бояджиева, П. (2010). *Социалното инженерство. Политики на прием във висшите училища през комунистическия режим*. София, изд. CIELA, 2010
Бояджиева, П. (2006). Ученето през целия живот или за “и”-то на втората модерност. В: Грекова, М., П. Кабакчиева (съст.) *Отвъд дисциплинарните (само)ограничения*, София: Университетско издателство “Св. Кл. Охридски”, 84-105.

- Бояджиева, П. (1998). Университет и общество: два социологически случая, София: Лик.
- Бояджиева, П. (1983). "Новата" социология на образованието в Англия, *Социологически проблеми*, кн. 6.
- Будон, Р. (2012). *Социологията като наука*. София: изд. Изток-Запад.
- Вебер, М. (1993). Науката като призвание. В: М. Вебер, Ученият и политикът, София: Булвест-2000.
- Деянов, Д. (1994). Изпитът и критиката на модерното училище, *Социологически проблеми*, кн. 3.
- Димитров, Г. (2012). Цивилизационна съпротива срещу опитите за социални реформи: Изследване на случая с проекта „Модернизация на образованието“. В: Димитров, Г. *Европейски цивилизационен процес*. София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“.
- Държавата срещу реформите* (2004). София: изд. Изток-Запад.
- Дюркем, Е. (2006). *Да мислим възпитанието*. София: СОМН.
- Миленкова, В. (2009). *Българското училище във фокуса на неравенствата*, София: Академично Издателство "Проф.Марин Дринов"
- Райчев, А. (1989). Артефактивен анализ (върху примера на артефакта "ученически бележник"), *Младеш и общество*, 5/6.
- Социологически проблеми* (2010). Тема на броя: Образование, социални неравенства и решения през целия живот, 1-2.
- Стоилова, Р. (2009). Два подхода към образователните неравенства, стратификацията и мобилността, *Социологически проблеми*, 1-2: 188-211
- Фуко, М. (2004). Властта-машина и индивидуализирането. Изпитът. В: *Социологията като шанс*, текстове, съст. Л. Деянова. София.
- Apple, M. (2011). *Knowledge, Power, and Education*. London: Routledge.
- Ballantine, J., Hammack, F. (2011). *The Sociology of Education*. London: Pearson
- Bourdieu, P., J. Passeron (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*, London: SAGE.
- Boyadjieva, P., Milenkova, V., Gornev, G., Petkova, K., & Nenkova, D. (2012). *The LLL Hybrid: Policy, Institutions and Learners in Lifelong Learning in Bulgaria*. Sofia: Iztok-Zapad.
- Davies, S., Guppy, N. (2010). *The Schooled Society: An Introduction to the Sociology of Education*. Oxford: Oxford University Press.
- Dimitrov, G., P. Boyadjieva (2009). Citizenship Education as an Instrument for Strengthening the State's Supremacy: An Apparent Paradox? *Citizenship Studies*, Volume 13, Issue 2: 153 – 169.
- Goldthorpe, J. (2010). Class Analysis and the Reorientation of Class Theory: The Case of Persisting Differentials in Educational Attainment. *British Journal of Sociology*, V. 61, N. 1: 311–335, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-4446.2009.01248.x/full>
- Young, M. (2007) *Bringing Knowledge Back In: From Social Constructivism to Social Realism in the Sociology of Education*. London, Routledge.
- Young, M. (2010) The Future of Education in a Knowledge Society: The Radical Case for a Subject-based Curriculum, *Journal of the Pacific Circle Consortium for Education*, Vol. 22, No. 1, December, 21–32.
- Parsons, T. (1964). The School Class as a Social System: Some of its Functions in American Society. In: T. Parsons: *Social Structure and Personality*, London.
- Turner, R. (1968). Modes of Social Accent through Education: Sponsored and Contest Mobility. In: Education, Economy and Society, ed. by A.Halsey etc., N.Y.

Допълнителна:

- Бурдийо, П. (1993). За един интернационал на интелектуалците, *Liber*, 3 юни.
- Бояджиева, П. (2006). Възможна ли е социология на уникалното? В: Бояджиева, П., Л. Деянова, С. Колева, К. Коев (съст.) *Светове в социологията*, София: Университетско издателство "Св. Кл. Охридски", 39-52.
- Бояджиева, П. (2003а). Свободният университет или цената на правото да бъдеш различен. *Разум*, 1: 108-128.
- Бояджиева, П. (2003б). Може ли образованието да бъде излишно? Масово висше образование и качество на обучението. В: *Общество на знанието и образование за всички*, С., Национален институт по образование, 26-40.
- Димитров, Г. (2008). Нормативната рамка като инструмент за регулация на училищното образование в България", *Стратегии на образователната и научната политика*, 2, с.146-159.
- Миленкова, В. (2010). *Социални измерения на образованието*. София: Унипрес.

- Образование и социална промяна* (2004). София: Unipress.
- Славова, П. (състав.) (2010). *Какъв да стана? С какво да се захвана?* София: изд. Изток-Запад.
- Тилкиджиев, Н., В.Миленкова, К.Петкова, Н.Милева (2009). *Отпадащите роми*. София: Институт Отворено Общество.
- Университетът и висшето образование* (2000). В: Нова публичност – българските дебати. София: Център за изкуства “Сорос”: 271-433.
- Частните висши училища в България: митове и реалности* (2005). София., изд. Изток-Запад.
- Boyardjieva, P., Petkova, K., Milenkova, V., Gornev, G., & Nenkova, D. (2012). Lifelong Learning for All: Policies towards Underrepresented Groups in Bulgaria. *International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning*, Vol. 5, N 1: 83-105.
- Young, M. (2010). Why Educators Must Differentiate Knowledge from Experience, *Journal of the Pacific Circle Consortium for Education*, Vol. 22, No. 1, December, 9–20.

Дата: 15.02.2013 г.

Съставил: Проф. П. Бояджиева